

FARKAS JENŐ

ION MUREȘAN LÁTOMÁSAI

Néhány éve a kolozsvári egyetemen tartott író-olvasó találkozón, amikor a nálunk is ismert költőt és regényírot, Mircea Cărtărescut a közönség megtapsolta, annyit mondott: „Köszönöm, de itt van közöttünk Ion Mureșan, a legnagyobb kortárs román költő, szerintem őt illeti meg a taps.” „Muri”, ahogy barátai becézik, az elmúlt harmincöt esztendő alatt mindössze három vékony verseskötetet publikált: *Téli verseskönyv/ Cartea de iarnă*, 1981, 2013; *Az érthetetlen vers /Poemul care nu poate fi înțeles*, 1993; *Alkohol-könyv/ cartea Alcool*, 2010. Ennek ellenére a kortárs román líra egyik legeredetibb alkotójának tekintik. Életművét egy-egy angolra, franciára és németre fordított verseskötet, esszékötet (*Az elveszett könyv. A nyom poétikája/ Cartea pierdută. O poetică a urmei*, 1998), több interjú, számos cikk és a róla szóló gazdag legendárium egészíti ki. Beszélgetéseiben többször elmondta: ő nem versesköteteket ír; hanem verseket. *A tékozló fiú visszatérése* című közel négyszáz soros versciklusát, például, hat évig csiszolgatta. A Kolozs megyei Borsaujfalun született 1955-ben és a Babeș–Bolyai Egyetem történelem–filozófia szakán szerzett diplomát. Sokáig egy falusi általános iskolában tanított. 1981-ben a kolozsvári *Echinox* című, háromnyelvű (román, magyar és német) lap köré csoportosult írókkal indult. A bukaresti és jászvásári *nyolcvanas nemzedékkel* (mindannyian a nyolcvanas évek elején léptek be az irodalomba) ők képviselik a román posztmodern irányzatot. Közülük említjük Mircea Cărtărescut, Mircea Nedelciut, Traian T. Coșoveit, Florin Iarut, Alexandru Mușină, Marta Petreut, Ion Bogdan Leftert, Mariana Marint, Matei Vișniec-ket és Ioan Es. Popot. A másfélszáz éves román irodalmi hagyománytól eltérően, a *nyolcvanas generáció* radikális fordulattal a francia és a német modell helyett az angolszász irodalom felé fordult. Az új irodalmi kánon középpontjába a *Beat Generation* került, Allen Ginsberg, Lawrence Ferlinghetti, William S. Burroughs és még sok más író. Ezt követően Romániában az angol nyelv néhány év alatt felváltotta a franciát, olyannyira, hogy Cannes-ban, amikor a francia televízió élőben riportot készített az Aranypálma-díjas román filmrendezővel, meg kellett várni a francia–angol tolmácsot. . . . ami két évtizeddel azelőtt szinte elképzelhetetlennek tűnt.

A *nyolcvanasok* számára a *posztmodern* a modernségtől való elhatárolódásban nyilvánul meg, a hagyományt ironikusan kezelik, műveikben eltűnnek a műfaji határok, és létrejön „vendégszövegek” és a saját szövegek közötti párbeszéd. A textualitás új esztétikai funkciót hoz létre, műveikben a szép és rút már nem ellentétes fogalmak, hanem kiegészítik egymást. Umberto Eco szerint „a szép-fogalom csupán bizonyos keretek között értelmezhető, viszont a rútság végtelen, s ezzel bonyolultabb, változatosabb és szórakoztatóbb...” (interjú, 2007). Maga Eco is jobban vonzódott a szörnyekhez, Boticelli egyik legmaradandóbb alkotása is a *Pokol térképe* címet kapta. Ion Mureșan ez utóbbiakhoz vonzódik, mert költői énje a „félelem fészke”, melyből lidércnyomásos lírai univerzum kel életre. Elmosódik a határ valós és valótlan között, ami a korai avantgárdra emlékeztet. Első kötetében a *Vers a költéménytől* drámáin megszenvedett lírai dokumentum az életmű („madárjésztő”) megszületéséről. A szerző a költő-szerep megfogalmazására tesz kísérletet („ágy alá bújva puceváltam”) hangsúlyozottan negatív eszközökkel („rongyok”, „használtcipő kupac”), és ez a mureșani mítoszteremtés expresszionista alapmotívuma. A létrehozott szöveg láttán („csupán képzelgek”) a szerzőt megmagyarázhatatlan „rémület”

keríti hatalmába („s ürölni kezdek a félelmemtől”), melyet a „létezés érzékelésének” és a „tudat kitágulásának” foghatunk föl. Ez a korai vers már előrevetíti az életmű rétegeit: küzdelem/meghasonlás; alkotás/rettegés; felemelkedés/bukás; remény/vigasztalanság, és az ellentéppárok közötti roppant feszültséget.

Mureşan költészetét (*Az alkoholisták dala; A tékozló fiú visszatérése; Rotterdam*) hömpölygő, bizarr hangzású és látomásos képességű verssorok jellemzik. Az életműnek sajátos topográfiai középpontja a *kocsmá*. Mureşan térben és időben kitágítja a kocsmái létezést. „A kocsmá menedékhely, pogány oltár, ahol az őszinte vallomás teremti meg a bensőségességet” – vallja a költő. A kocsmában mindenki megszabadul a gátlásaitól, meggyónja bűneit és arról beszél, amiről otthon vagy máshol nem lehet. *Az Alkoholisták dala* mára már folklorizálódott, kocsmákban szavalják, a szájhagyomány része lett: „Jaj, ti szegény, jaj, ti szegény szesztestvérek, / miért nincs senkinek egy jó szava hozzátok! / De leginkább, leginkább inkább reggel kéne, / amikor dőlingélve caplattok a fal mellett...” A kocsmá hiánya szenvedést okoz a másnapos szesztestvéreknek: „kocsmá / ugrik elétek, akár egy tréfás kisnyúl, s csak áll, / csak áll ott, csak áll. / Ekkor szemetekben kigyullad a szűzies fény, / és a nagy boldogságtól kiver benneteket a veríték”. *A tékozló fiú visszatérése*ben a mennyei kocsmában, mely hasonlít a földihez, a kiválasztottak, a világirodalom jeles piásai (köztük Petri és Ady) isznak és csevegnek, szorosan együttműködve a földi kocsmázókkal.

A versek zenei szerkezetét furcsa lüktető és repetitív, monoton hangsornak tűnő ritmus alkotja, amely minden pillanatban robbanásra kész, akárcsak Ravel *Boleró*-jában: „Délég bevérzik a bíbortól a város. / Délég háromszor jön el az ősz, és háromszor lesz tavasz, / s a vándormadarak háromszor / kelnek útra melegebb vidékre, és onnan háromszor térnek vissza”. (*Az alkoholisták dala*). Gyakori a botladozó varáció („De leginkább, leginkább inkább”), az ismétlés: („Jaj, ti... jaj ti?”; „És akkor... És akkor”; „Bezzeg... Bezzeg”; „A képzelet tornácán”; „iszik... iszik. iszik...”; „piál... piál... piál...”), valamint a zenei motívumként ismétlődő verssor: „Ha verset írok” (*Költemény*); „Minden olyan szép, mintha már rég meghaltam volna”. (*Minden olyan szép*); „És a kalauz vállon veregetett, / beszéljen már halkabban, mondta”. (*Költemény*) vagy „S most elmondom a szántisza igazat” (*Rotterdam*). A *Bolerón* kívül lehet asszociálni a svéd-angol Gustav Holst *A bolygók* című nagyzenekari szvitjére, ha meg kissé rekedtes hangon morzsolgatjuk a verssorokat, Tom Waits *Bad Liver and a Broken Heart*-ja jut eszünkbe („... itt vagyok roskatagon, öszszegörnyedtem és a székenre rogytam, / Majd ez a bolond vesz néhány felest és fröccsöt a röstikben, / Az összes kalauz és hordár meg én kijövünk egy negyeddollárosból...”)

Mureşan költői univerzumának másik pillére a képesség: hol expresszionista, hol szürreális hangulatban. A falusi gyermekkor emlékei közül felsejlik egy szilvákert, a domb, a dombon egy vörös dívány, ami elindít egy-egy Magritte-ra vagy Delvaux-ra (mindenképpen németalföldire) jellemző szürrealista képsort: „A vörös dívány körül száz meg száz sárga zászló lengedez. / Fölöttük sok-sok nagy madár sötét árnya kering némán. / Minden olyan szép, mintha már rég meghaltam volna.” (*Minden olyan szép*).

A vizionárius képalkotás remekének tekinthetjük *Rotterdam* című versét, melynek címe is egy másik németalföldi festőt, Hieronymus Bosch-t idézi meg. Mindketten válságos korról, roppant változásokról szólnak, képeik, verseik a látszatreménység apokaliptikus víziója – és egyben kritikája. Ilyen *A Szent Antal megkísértése; Szénásszekér-triptichon; A gyönyörök kertje* vagy *A tékozló fiú visszatérése* vagy a *Rotterdam*. Ha valaki nem hinne e képhalmaz valóságában, a költő tanúként kiáltja világgá: „S most elmondom a szántisza igazat”; vagy „Most figyelmeztetni jöttem önöket”. Vészjós vallomás, de végülis az utasok azért „ereszkednek le az utcára ezernyi kötélén, hogy megalapítsák / a bennünk megszülető várost.”

Köszönet a költőnek a versek válogatásában nyújtott segítségéért.